

Polskie Towarzystwo Historyczne
Oddział w Białej Podlaskiej
Zamiejscowy Wydział Wychowania Fizycznego
w Białej Podlaskiej

Tomasz Demidowicz

Hanna - zarys dziejów

Seria II

2.

Biała Podlaska 2010

Polskie Towarzystwo Historyczne
Oddział w Białej Podlaskiej
Zamiejscowy Wydział Wychowania Fizycznego
w Białej Podlaskiej

Hanna - zarys dziejów

Biała Podlaska 2010

Polskie Towarzystwo Historyczne
Oddział w Białej Podlaskiej
Zamiejscowy Wydział Wychowania Fizycznego
w Białej Podlaskiej

125448

Miejska Biblioteka Publiczna
Biała Podlaska

5 209287000005

Copyright by
Tomasz Demidowicz
Biała Podlaska 2010

Druk: a-tronic"
Biała Podlaska
Tel. 83 344 37 66
e-mail: a-tronic@wp.pl

Biała Podlaska 2010

Hanna

Najstarsze dzieje osady

Na skraju Zakłęstości Sosnowickiej w malowniczej dolinie na ujściu niewielkiej rzeki Hanny do Bugu, na jego lewym tarasie, otoczona od wschodu i od północnego wschodu podmokłymi łąkami i rozlewiskami leży cicha osada o miłej nazwie **Hanna**. Każdego przybysza zaskakuje swoistym urokiem, zabudową o śladach rozplanowania szachownicowego na planie otwartym z obszernym rynkiem w centrum.

Językoznawcy zastanawiając się nad nazwą wskazują, że nazwa tej miejscowości to nazwa pamiątkowa i pochodzi od imienia Hanna. Legenda mówi, że jej nazwa związana jest z Anną Jagiellonką, która zatrzymała się w tym miejscu i spotkała się z serdecznym przyjęciem mieszkańców. Ustalenie, która nazwa była pierwotna tzn., czy miejscowości czy rzeki daje się przemawiać, że jednak rzeki. Nie należy jednak odrzucać hipotezy, że miejscowość ta otrzymać mogła nazwę Hanna na cześć najstarszej córki Bogusza Michała Bohowityna - Bohowitynowicza właściciela tej wsi na początku XVI w.

W tradycji, ani w zachowanych dokumentach nie zachował się żaden herb **Hanny** jako staropolskiego ośrodka miejskiego. Przyjąć należy, że pierwszym herbem Hanny jako ośrodka miejskiego mógł być najprawdopodobniej herb "Korczak" rodu Bohowitynowów - Bohowitynowiczów przedstawicieli szlachty gniazdowej wołyńskiej. Przeniesienie miasteczka Hanna z prawa ruskiego na prawo magdeburskie w późniejszym czasie spowodować mogło nadanie kolejnego herbu, tym razem herbu rodu książniów Prońskich herbu Święty Jerzy. Brak ponawianych przywilejów dla miasteczka Hanny na prawie magdeburskim przez następnych właścicieli zdecydował, że tak niewiele wiemy w tej sprawie.

Dzieje tej miejscowości jako ośrodka osadniczego sięgają XV w., chociaż pierwszy zachowany zapis sięga lat 80 XV w. Hanna mogłaby jako ośrodek osadniczy funkcjonować o wiele wcześniej i pełnić pierwotnie rolę gródka obronnego lub strażnicy, przy których powstała wieś książęca. Zapis króla Kazimierza Jagiellończyka z lat 1487 - 1489 informuje o darowaniu przez niego sioła tj. niedużej wsi Hanny **Jackowi Taluszkowi**

ziemianinowi brzeskiemu i jego synom **Tworianowi i Dremlikowi**. Wieś Hanna licząca do 30 dymów stanowiła jeden z czterech ośrodków gospodarczych nadbużańskich w majątności książęcej (hospodarskiej) Dołhobrody.

W początkach XVI w. wieś Hanna licząca 30-35 dymów i będąca na podobnej liczbie włók była w posiadaniu wspomnianego wcześniej Dremlika Taluszki. Pewien udział miał też jego młodszy brat Olechna. Około 1520 r. majątność dołhobrodzką wraz z wsiami Hanna, Dołhobrody i dwoma innymi siołami drogą kupna od ziemian brzeskich **Taluszków** nabył podskarbi litewski, wpływowy dygnitarz i dyplomata **Bogusz Michał Bohowityn - Bohowitynowicz**. Wkrótce właściciel ten drogą zapisu od Ursyna Wołoszyna wszedł w posiadanie sąsiednich dóbr sławatyckich. Założył miasta: Sławatycze i Hannę, prawdopodobnie na prawie ruskim. Miasto Hannę lokował ok. 1529 r. "**na starym korzeniu**" tj. w miejscu niewielkiej wsi przy swoim dworze. Zgodnie z przyjętą sztuką nowe miasto zostało rozmierzone na ponad 80 włókach z rynkiem prostokątnym i układem 6-8 ulic. Nie można wykluczyć, że właściciel ten ufundował cerkiew prawosławną pw. Dymitra Męczennika.

W połowie XVI w. Hanna była niewielkim miastem na prawie magdeburskim w dobrach sławatyckich, które to prawo otrzymała w 1546 r. staraniem nowego właściciela kniazia Fryderyka Semena Prońskiego herb Św. Jerzy. Wszedł on w posiadanie tych dóbr tytułem wiana Fedory (Teodory) Bohowitynowny. Licząc ok. 160 dymów i mając "pod sobą" ponad 80 włók była Hanna ośrodkiem handlowym leżącym na szlaku nadbużańskim Brześć przez Kodeń do Włodawy łączącym W. Ks. Litewskie z Koroną Polską. Rozwój przeżywało miasto przez okres lat 60 i 70 XVI w. będąc jednym z dwóch ośrodków miejskich (obok Sławatycz) w znacznych dobrach sławatyckich **Aleksandra kniazia Prońskiego**. W 1584 r. na mocy zapisu ks. Katarzyny Radziwiłłówny z Tęczyńskich po jej matce Hannie Bohuszówny Bohowitynownie w 1/4 części miasta Hanna i Sławatycze przeszły w ręce **Krzysztofa ks. Radziwiłła zwanego "Piorunem"** herbu Trąby (1547-1603) hetmana wielkiego litewskiego. Druga część dóbr

sławatyckich z częścią miasta Hanna i Sławatycz w Korczu lat 90 XVI w. wniosła tytułem wiana **Fedora (Teodora)** córka Romana Sanguszki w małżeństwo z hr. Andrzejem Leszczyńskim herbu Wieniawa wojewodą brzesko - kujawskim.

W początkach XVII w. miasto Hanna z folwarkami Holeszowo Lackie wsią Holeszowo Lackie, wsią Dańce, folwarkiem i wsią

Hrabia Rafał Leszczyński

Dołhobrody, wsią Chosz.acki, wsią Lipinka oraz folwarkiem nowym zwanym Ostrów nad rzeką Bug należały do **hr. Rafała Leszczyńskiego**, który ożenił się z córką Fedory (Teodory) - Anną Radzymińską. Miasto Hanna będąc niewielkim ośrodkiem miejskim stanowiło centrum dóbr. W 1654 r. hr. R Leszczyński przepisał powyższe dobra wraz z osadą młyńską - Sielec zwaną wcześniej Młynem Balcerowskim swojej małżonce. Miasto Hanna "siedzące" na 80 włókach miało rynek z centrum i układ do 8 ulic. Sąsiadowało miasto włókami miejskimi z folwarkiem i dworem właściciela. Była Hanna ośrodkiem rolniczo - handlowym, gdzie duża część mieszczan zajmowała się handlem, rzemiosłem, spławem zboża i artykułów leśnych. W rynku znajdował się dom miejski, cerkiew i kilka kramów.

Na podstawie umowy sprzedaży z 24.V.1685 r. dobra sławatyckie wraz z miastami Sławatycze i Hanna przeszły za kwotę 360 tys. złotych w ręce **Kazimierza ks. Michała Radziwiłła** (1635-1688). Dobra te przedstawiały sobą duży potencjał gospodarczy. Obok dwóch miast funkcjonujących na prawie magdeburskim (Sławatycz i Hanny) w skład dóbr wchodziło 17 wsi, od 6-8 folwarków, kilka młynów, kilka dziekiarni i smolarni, przystanie rzeczne w Sławatyczach i Hannie i spichlerzami. Bogactwo stanowiła puszcza sławatycka pełna zwierzyny łownej i znakomitego drzewa budulcowego, gonów bobrowych i gniazd sokolich, barci miodnych. Samo miasto Hanna było niewielkim ale prężnym ośrodkiem miejskim "siedzącym na 80 włókach gruntu". Centrum miasta stanowił rynek z domem miejskim i kramami. Była cerkiew pw. Św Dymitra Męczennika z probostwem uposażona w 6 włók wolnych. W zabudowie miasta były zabudowania wójtostwa uposażonego w 3 włóki, karczma drewniana z browarem. Hanna wraz z dobrami sławatyckimi po śmierci wspomnianego ks. K. M. Radziwiłła od 1694 r. zarządzana była przez **Katarzynę ks. Radziwiłłową z domu Sobieska**.

Na początku XVIII w. miasteczko Hanna "siedzące" na przeszło 60 włókach będąc własnością domu książąt Radziwiłłów wraz z całym "państwem sławatyckim" było w dzierżawie **Krzysztofa Władysława Rajeckiego** herbu Łabędź kasztelana brzesko litewskiego. Podobnie jak całe dobra sławatyckie miasteczko Hanna bardzo mocno ucierpiało wskutek rekwizycji, przemarszów wojsk, zwyczajnego rabunku i bardzo podupadło. W 1718 r. jako miasteczko w dobrach sławatyckich ks. Radziwiłłów o 58 3/4 włókach posiadało aż 47 wólk pustych i liczyło tylko 27 dymów i niewiele ponad 200 mieszkańców. Wójtem i burmistrzem Hanny wymienionym w źródłach był niejaki Grodecki, który uposażony był w 3 włóki. Miasteczko miało 77 placów, w tym 7 wolnych, 45 placów ruskich, 6 działek płatnych, w tym 5 wolnych oraz 15 ogrodów. Hanna posiadała charakter miasteczka rolniczego, gdzie najbogatszymi mieszczanami byli: Roman Barczuk, Jacko Dmitruk, Leś Bakalar, Andrej Patys Buk. Tytułem należności dla dziedzica mieszczenie dawali min. pewną ilość owsa i 27 kur. Rewizja z 1722 r. potwierdza nadal trudną sytuację Hanny. Miasteczko miało 49 2/4 wólk pustych, 5 wólk płatnych i 4 1/2 wólk wolnych. Mieszczenie, których ogółem rejestrowano 47, tytułem posiadania wólk i placów miejskich właścicielowi płacili 165 złp. Miasteczko zachowywało charakter małego organizmu miejskiego z obszernym rynkiem w centrum i układem od 4 do 5 ulic. Przy jednej z ulic były zabudowania wójtostwa w 3 włóki uposażone. Była też cerkiew drewniana pw. Apostołów Św. Piotra i Pawła z probostwem, gdzie był proboszczem "świąszczennik" Bazyli Pawłowicz. Według opisu z 1726 r. cerkiew z dawna stojąca była w bardzo złym stanie. Oceniono że "sama cerkiew struktura zgniła". Dach i kopuła zresztą opadły [....]. Ołtarz wielki przedzielony, słomą kryty" W 20 lat później miasteczko Hanna nadal będące w posiadaniu ks. Radziwiłłów powoli podnosiło się ze zniszczeń. W 1743 r. będąc nadal jednym z dwóch ośrodków miejskich (obok Sławatycz) w dobrach sławatyckich miała 49 dymów w rynku i przy ulicach. Była nowa cerkiew wzniesiona kosztem właścicieli w latach 1739-1749, drewniana, w miejscu starej. Dokument z 1746 r. informuje o Hannie jako miasteczku w majątności sławatyckiej ks. Radziwiłłów,

posiadającym 51 dymów, 52 place osiadłe z cerkwią w 6 włók uposażoną i arendę. Burmistrzem Hanny był Harasym Michaluk, który wykonywał też obowiązki wójta. Bogatymi mieszczanami byli: Korszyło Borysiuk, który miał 3 place i Iwan Kondratiuk, który miał 2 place, Les i Iwan Lewczukowie, Hryć Romaniuk, Chwaś Kondratiuk. W miasteczku mieszkało dwóch bartników, dwóch rybaków. Funkcjonowała arenda, która była uposażona w 4 place. Była cerkiew pw. Apostołów św. Piotra i Pawła i św. Dymitra Męczennika dodatkowo uposażona w 1750 r. w dwie włóki z przydatkami.

Hieronim ks. Florian Radziwiłł

Cerkiew w Hannie w latach 70 i 80 XVIII w. została rozbudowana i ogrodzona. Jako parafia greckokatolicka najpierw należała do biskupstwa brzeskiego a następnie do biskupstwa chełmskiego. Stała się siedzibą wikariatu generalnego tego obrządku oraz miejscem co półrocznych zjazdów dziekanów i proboszczów greckokatolickich oraz misji bazylikańskiej z O. **Tymoteuszem Szczurowskim** na czele.

W okresie zaborów 1795 - 1918

Na początku XIX w. prywatne miasteczko Hanna ks. Radziwiłłów było jednym z dziesięciu ośrodków miejskich pod austriackim zarządem gospodarczym w Krzywowólce. W okresie Księstwa Warszawskiego, według danych z 1810 r. liczyła 83 domy mieszkalne i 460 mieszkańców w pow. włodawskim departamencie siedleckiego. Była najmniejszym miasteczkiem w departamencie siedleckim o typowo rolniczym charakterze. Zachowywała charakter jednej z parafii greckokatolickich pw. Apostołów Św. Piotra i Pawła i Św. Dymitra Męczennika. Istniała cerkiew drewniana pod tym wezwaniem składająca się z prezbiterium, nawy, babińca, chóru muzycznego, dwóch zakrystii, kaplicy z kruchtą od południa. Ciekawostką było, że zastępcą proboszcza tej parafii w latach 1807 - 1810 był wybitny teolog i dogmatyk, późniejszy profesor Uniwersytetu Warszawskiego ks. **Paweł Szymański (1782 - 1852)**, dziekan wydziału teologicznego. W tym okresie w Hannie funkcjonowało unickie Seminarium Duchowne.

W okresie Królestwa Polskiego prywatne miasteczko Hanna **Stefanii ks. z Radziwiłłów** stanowiło jedno z dwóch ośrodków w dobrach sławatyckich. Według Rewizji ówczesnego nadzorca miast województwa podlaskiego Aleksandra Graybnera z sierpnia 1820 r. **Hanna** była **"nędznym miasteczkiem nie posiadającym żadnych przywilejów"**. Dodawał przy tym, że miasteczko to nie posiada żadnych informacji na temat prawa do odbywania jarmarków czy targów. W 1820 r. Hanna była miasteczkiem rolniczym z rynkiem w centrum i układem ulic liczącym 81 rolników osiadłych. Odbywały się cztery odpusty, z których dwa, na Św. Piotra i Pawła i Św. Dymitra **"były na kształt targów, na których zbierają się garncarze z kosami i przekupnie"**. W oparciu o opinię Aleksandra Graybnera po uzyskaniu zgody od mieszczan hanińskich Iwana Tymoszeko, Iwana Oksiuciuka, Józefa Balickiego, Tarasa Ichnatiuka, Chryca Chuka i Troczyma Wańko postanowieniem namiestnika jego Cesarsko-Królewskiej Mości Józefa ks. Zajączka z 20.VIII.1821 r. Hanna, dotychczasowe miasteczko zamienione zostało na wieś. Odebranie praw miejskich Hannie było faktycznie usankcjonowaniem sytuacji jaka zaistniała po odmowie przez właścicieli wnoszenia określonej sumy na utrzymanie burmistrza.

W sześć lat później, w 1827 r. Hanna jako prywatna wieś w obwodzie

administracyjnym radzyńskim, a sądowym pow. włodawskim liczyła 27 domów mieszkalnych i 427 mieszkańców. Zachowywała charakter miasteczka z dużym rynkiem w centrum i układem kilku ulic o powierzchni 3807 morg. Była siedzibą parafii grecko-katolickiej w dekanacie włodawskim diecezji chełmskiej z drewnianą cerkwią pw. Apostołów Św. Piotra i Pawła i Św. Dymitra Męczennika z dzwonnica i probostwem dobrze uposażonym w morgi, sad i ogrody.

W okresie powstania listopadowego 1830/31 r. Hanna była świadkiem wycofywania się oddziałów wiernych Wielkiego Księcia Konstantego, a następnie wejścia w granice Królestwa wojsk armii rosyjskiej feldmarszałaka Iwana Dybicza. W okresie między powstaniowym Hanna była wsią prywatną w dobrach sławatyckich i siedzibą parafii grekokatolickiej pw. Św. Dymitra o 1090 wiernych w dekanacie włodawskim diecezji chełmskiej. Ta ostatnia wzbogaciła się w latach 40 XIX w. o drewnianą plebanię konstrukcji zrębowej, średnioosiową z dachem dwuspadowym krytym strzechą. Od roku szkolnego 1858/59 w Hannie otwarto szkołkę unicką dla dzieci miejscowych gdzie jako nauczyciel wymieniany był Andrzej Bojarski.

W powstaniu styczniowym 1863/64 r., w dniu 11.VII.1863 r. lasy między **Hanną a Janówką** były miejscem zwycięskiej bitwy połączonych oddziałów powstańczych **Józefa Jankowskiego, Adama Zielińskiego i Karola Krysińskiego** z oddziałami armii rosyjskiej płk. Emila Szelkina. Warto podkreślić, że w tej bitwie brał udział ks. Stanisław Brzóska, mianowany wkrótce potem powstańczym kapitanem województwa podlaskiego.

Z początkiem 1864 r. Hanna wraz z miastem Sławatycze oraz wsiami Kuzawka, Janówka, Sajówka, Dołhobrody, Pawlaki, Lack, Holeszów, Dańce, Jabłeczno wieś Jabłeczna monastyr, Liszna, Terebiski, Pniska, Parośla, Zańków, Stasiówka wyłączona została z powiatu włodawskiego i przyłączona do pow. bialskiego. Hanna była podobnie jak inne wymieniane wsie należała do dóbr sławatyckich **Piotra ks. Wittgensteina**. W latach 70 i 80 wieś należała do dóbr sławatyckich **ks. Hohenlohe - Schillingssfürdt**. W II połowie XIX w. Hanna była wsią zachowującą charakter miasteczka z rynkiem w centrum i układem ulic w pow. Bialskim guberni lubelskiej. Liczyła 91 domów mieszkalnych i 726 mieszkańców o powierzchni 2383 morgów. We wsi była parafialna cerkiew prawosławna (od 1874 r.) ze szkołą oraz drewnianą kaplicą

pw. Św. Anny konstrukcji słupowej. W początkowych latach XX w. Hanna była ciekawą wsią w gminie Sławatycze o charakterze małego miasteczka z rynkiem w centrum. Funkcjonowała w niej szkoła początkowa, cerkiew prawosławna drewniana z dzwonnica. Było kółko rolnicze. Wieś liczyła około 120 domów mieszkalnych i 926 mieszkańców. Wraz z opuszczającymi Królestwo Polskie wojskami rosyjskimi w 1915 r. opuściło wieś także kilka rodzin i pop miejscowy. W latach 1915 - 1919 Hanna była pod okupacją wojsk niemieckich grupy Ober-Ost. W wsi działała miejscowa komórka Polskiej Organizacji Wojskowej.

W Polsce Odrodzonej 1918 - 1939

Po powstaniu Polski Odrodzonej mieszkańcy wsi Hanna na własną prośbę otrzymali parafię rzymskokatolicką z dniem 29.VI.1924 r. obejmującą miejscowości Hanna, Kuzawka, Kol. Osieńczuki, a od 1925 r. wieś Holeszów. Wieś Hanna zachowując charakter małego miasteczka z rynkiem w centrum i układem ulic w latach 20-tych XX w. była siedzibą gminy Sławatycze i siedzibą jednej z 14 parafii rzymskokatolickich pw. Apostołów Piotra i Pawła z kościołem drewnianym przebudowanym z dzwonnica i zabudowaniami probostwa. Znanymi proboszczami tej parafii, gdzie funkcjonowały min. dwa bractwa: Bractwo Świętego Sakramentu i Bractwo Różańca Świętego, byli ks. Ludwik Łęga, ks. Jan Terlikowski i ks. Wacław Celiński.

Na przełomie lat 20, 30 XX w. jakkolwiek Hanę charakteryzowano jako "**głuchą i ciemną wieś**", to w rzeczywistości była dość dużą wsią o charakterze miasteczka z rynkiem centrum i układem zachowanych ulic zamieszkiwana była przez chrześcijan i Żydów. Liczyła ponad 200 domów i od 1200 do 1300 mieszkańców. Była siedzibą dużej gminy Sławatycze o 6906 mieszkańców i 15293 ha powierzchni w pow. Włodawskim woj. lubelskiego. We wsi znajdował się Urząd Gminy, Posterunek Policji Państwowej, Urząd Pocztowo - Telegraficzny, Publiczna Szkoła Powszechna. Działalność prowadziła Ochotnicza Straż Ogniowa, Kasa Pożyczkowo-Oszczędnościowa, od lutego 1927 r. Kółko Rolnicze, Stowarzyszenie Spożywcze posiadające dwa sklepy. Usługi świadczyło kilka zakładów rzemieślniczych. Była kuźnia Franciszka Haszewicza, Olejarna Jacka Frydmana, piwiarnia Ch. Libmana.

Hanna znana była z istniejącego garncarstwa i tkactwa i jarmarków, które odbywały się w każdy poniedziałek miesiąca. Pozostawała siedzibą dość bogatej parafii rzymskokatolickiej z drewnianym zabytkowym kościołem pw. Apostołów Św. Piotra i Pawła, zabytkową dzwonnica i innymi zabudowaniami probostwa z księdzem proboszczem Wacławem Celińskim.

Józef Żagiel

W II połowie lat 30 XX w. ożywioną działalność oświatową prowadziła miejscowa Publiczna Szkoła Powszechna pod kierownictwem **Józefa Żagiela** organizując kursy dla dorosłych, teatr

szkolny i koło sportowe. Aktywne było Koło Związku Młodzieży Wiejskiej i Koło Ligi Katolickiej. Przy parafii rzymskokatolickiej, gdzie proboszczami byli ks. Aleksander Chruściel, a później ks. Franciszek Polewko. Działalność prowadził chór i dwa bractwa. Społecznikowską "robotę" prowadziły min. Maria Karpinikówna, Anastazja Babkiewiczówna i wspomniany J. Żagiel. Z organizacji politycznych działalność prowadziło koło Polskiego Stronnictwa Ludowego "Piast". W latach 30-tych funkcjonowały w Hannie Koło Związku Młodzieży Wiejskiej, koło Ligi Katolickiej. Wieś miała charakter wielowyznaniowy, obok rzymskokatolików zamieszkiwali prawosławni i Żydzi. W Hannie funkcjonowały dzięki inicjatywie J. Żagiel Ochotnicza Straż Pożarna, Spółdzielnia Rolnicza, Kasa Oszczędnościowo - Pożyczkowa. Przy szkole działalność prowadził teatr szkolny i koło sportowe.

Józef Żagiel

W II połowie lat 30 XX w. ożywiona działalność przedsiębiorstwem Władysławem Celińskim. Zabezpieczeniami propozycja z katedrem i Pwła, zapobiegła dewonacja i innymi zabytym kościołom pw. Apostołów św. Piotra bogatej parafii rzymskokatolickiej z drewnianym podcześniejszkim miejscem. Pozostawała siedziba dość i teatrów i jarmarków, które odbywały się w każdy Hanna znana była z intensywnego gatunku

W okresie wojny i okupacji 1939 - 1944

We wrześniu 1939 r. Hanna była świadkiem przemarszów różnych oddziałów Wojska Polskiego, w tym grupy zaporowej WP płk. Tadeusza Zieleniewskiego, która próbowała powstrzymać niemieckie oddziały. Na przełomie września i października 1939 r. na krótko zaistniał miejscowy komitet rewolucyjny pod czasową okupacją wojsk Armii Czerwonej.

Pod okupacją niemiecką w latach 1939-1944 Hanna wraz z gminą sławatycką włączona została do starostwa Biała Podlaska z jego ekspozyturą w Wiszniwcach. Była miejscowym ośrodkiem konspiracyjnym. Funkcjonowała komórka zbrojna Stronnictwa Ludowego "Roch", a następnie Batalionów Chłopskich. Działalność prowadził Ludowy Związek Kobiet. Hanna i inne wsie były w obszarze działania oddziału specjalnego dywersji Związku Walki Zbrojnej, a następnie Armii Krajowej Bronisława Niedzielaka ps. Stach. W dniu 16.XII.1941 r. za działalność antyniemiecką rozstrzelana została 10-osobowa grupa mieszkańców wsi: Daniel Dejneka, Jan Oksytiuk, Adam Pawluczuk i Filip Piszczuk oraz cztery osoby ze wsi Łyniew. Za udzielanie natomiast pomocy zbiegłym jeńcom radzieckim rozstrzelana została kolejna ponad 10 osobowa grupa przez oddział żandarmerii z Wisznic, w tym Łukasz Giejło, Artem Kondrasiuk, Stefan Uryniuk.

Osada Hanna 14.IV.1943 r. była miejscem zaciętej potyczki oddziału Fiodora Kowalowa z oddziałem żandarmerii niemieckiej. W wyniku represji władz niemieckich liczba mieszkańców spadła niemal do połowy.

W Polsce Rzeczypospolitej Ludowej 1944 -1989

Po wyparciu wojsk niemieckich 23.VII.1944 r. przez oddziały 47 i 70 Armii Czerwonej nie tylko wieś Hanna, ale cały obszar nadbużański długo nie zaznawał spokoju. W latach 1944 - 1947 r. operowały na tym obszarze różne oddziały partyzanckie poakowskiego podziemia w tym oddział Wolność i Niezawisłość "Jastrzębia Żelaznego". Stacjonowały w Hannie lub gminie sławatyckiej oddziały Ukraińskiej Armii Powstańczej, w tym kureń Włodzimierza Sobczuka ps. "Berkut", Piotra Łahoty ps. "Hromowij" oraz oddział Służby Bezpieczeństwa Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów nadrejonu "Łewada" Iwana Romaneczki "Wołodii". W połowie 1946 r. doszło min. do rozbicia posterunku Milicji Obywatelskiej w Hannie przez oddział UPA. W latach 1947 - 1950 Hannę podobnie jak inne wsie nadbużańskie dotknęły wysiedlenia w ramach akcji "Wisła".

Na przełomie lat 50 i 60 XX w. Hanna była wsią zeltryfikowaną o charakterze miasteczka leżącą nad rzeczką Hanna. Jako siedziba jednej z 25 gromad w pow. włodawskim o 5 sołectwach. Liczyła jako podstawowa jednostka administracyjna 2012 mieszkańców i 6150 ha powierzchni. Obejmowała swym zasięgiem wsie Dołhobrody, kol. Baje, kol. Ładyny, wieś Pawluki, kol. Zahrodcze, kol. Zaświatycze, kol. Lipinki, Państwowe Gospodarstwo Rolne Holeszów. We wsi funkcjonowała Szkoła Podstawowa 7 klasowa, Urząd Poczto - Telegraficzny, Kółko Rolnicze, Gminna Spółdzielcza "Samopomoc Chłopska", przystanek Państwowej Komunikacji Samochodowej. Działalność prowadziło miejscowe koło Związku Młodzieży Wiejskiej i koło Ludowych Zespołów Sportowych. Była Hanna siedzibą jednej z parafii rzymskokatolickich pw. Apostołów Św. Piotra i Pawła z odrestaurowanym zabytkowym kościołem drewnianym, z dzwonnica ze znanym proboszczem i ks. Janem Brezko, ks. dr Włodzimierzem Zwierzem i ks. Antonim Abramowiczem. Od 1973 r. pozycja Hanny jako ośrodka osadniczego uległa wzmocnieniu poprzez otrzymanie statusu jednej z 11-stu gmin w pow. włodawskim woj. lubelskiego. Licząc ogółem około 160 domów mieszkalnych i około 800 mieszkańców była Hanna głównym ośrodkiem dla 11 sołectw: Dańce, Dołhobrody, Hanna, Holeszów, Janówka, Konstantyn, Kuzawka, Lack, Nowy Holeszów, Pawluki, Zaświatycze. Była ciekawym ośrodkiem kultury ludowej z funkcjonującymi garncarzami, tkaczami i rzeźbiarzami.

Po reorganizacji administracji i dokonaniu podziału administracyjnego od czerwca 1975 r. Hanna jako jedna z 32 gmin weszła w skład nowo utworzonego województwa białkopodlaskiego ze stolicą w Białej Podlaskiej. Jako gmina Hanna liczyła wówczas 4241 mieszkańców i 13940 ha powierzchni podzielona na 11 sołectw. W II połowie lat 70-tych XX w. Hanna zachowując charakter miasteczka była wsią, gdzie funkcjonowały niezbędne instytucje, takie jak: Urząd Gminy, apteka, Ochotnicza Straż Pożarna, Ośrodek Zdrowia, posterunek Milicji Obywatelskiej, Zbiorcza Szkoła Gminna, Przedszkole, Urząd Pocztowy, przystanek PKS, lecznica zwierząt.. Instytucje gospodarcze reprezentowały zaś: Bank Spółdzielczy, Gminna Spółdzielnia "Samopomoc Chłopska" z piekarnią, bazą i masarnią, Spółdzielnia Produkcyjna w Janówce, Państwowe Gospodarstwa Rolne, Spółdzielnia Kółek Rolniczych. Z placówek oświatowo-kulturalnych istniała Zbiorcza Szkoła Gminna, Gminna Biblioteka Publiczna z filią w Dołhobrodach, Wiejski Dom Kultury w D., Klub Rolnika w Hannie i w Lacku.

W planie zagospodarowania przestrzennego Województwa Białkopodlaskiego z 1977 r. osadę Hannę, związaną przez wieki ze szlakiem nadbużańskim i skomunikowaną południowo Kodeń-Sławatycze-Włodawa zaliczono do podregionu wisznickiego. Przed Hanną i okolicznymi wsiami i całym podregionem wyznaczono zadanie rozwoju produkcji rolnej i chowu bydła, zaś w samej Hannie zlokalizowano budowę fermy owiec. Brak konsekwencji w realizacji podstawowych celów z pominięciem wielowiekowych związków i tradycji tej miejscowości nie dały pożądaných efektów.

Na przełomie lat 70 i 80-tych XX w. Hanna jako osada gminna z zachowanym charakterem miasteczka była ośrodkiem administracyjnym i usługowym dla 11 sołectw. Obok istniejących niezbędnych instytucji publicznych, funkcjonował Komitet Gminny Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, Gminny Komitet Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego, zarząd Gminny Związku Socjalistycznej Młodzieży Polskiej o 10 kołach i z 16 członkami, hufce Związku Harcerstwa Polskiego, Koło Gospodyń Wiejskich o 325 członkiniach, w tym w samej Hannie z kołem 40 osobowym. Według danych z 31.XII.1985 r. osada Hanna jako siedziba jednej z 38 gmin w województwie Białkopodlaskim liczyła 3835 mieszkańców skupionych w 11 sołectwach, a obejmujących

3835 mieszkańców skupionych w 11 sołectwach, a obejmujących 11 miejscowości. Zachowując charakter miasteczka urokliwego posiadała do 200 domów mieszkalnych i tylko 750 mieszkańców. Podobnie jak inne gminy w tym województwie notowała minimalny przyrost naturalny i ujemne saldo migracji.

Nadal zachowywała status jeden z 16 parafii rzymskokatolickich w dekanacie włodawskim z zabytkowym drewnianym kościołem pw. Apostołów Piotra i Pawła, dzwonnica drewniana, zabudowaniami probostwa. Słynęła z hodowli owiec w skali nie tylko województwa białskopodlaskiego (26 owczarni), ale też była znana z zachowanej kultury ludowej.

W latach Rzeczypospolitej Polskiej 1989-2009

W nowej Rzeczypospolitej osada Hanna zachowała status jednej z gmin w pow. włodawskim. W latach 90-tych XX w. Hanna była wsią

zachowującą układ przestrzenny po dawnym miasteczku. Obok takich instytucji jak Urząd Gminy, Urząd Pocztowy, komisariat Policji, jeszcze przez pewien okres funkcjonowała Gminna Spółdzielnia "Samopomoc Chłopska" i Spółdzielnia Kótek Rolniczych. Działalność prowadził Gminny Ośrodek Kultury w Hannie i Wiejski Dom Kultury w Dańcach.

Przestała Hanna funkcjonować jako znaczący ośrodek hodowli owiec. Stała się bardziej znana z działalności Ochotniczej Straży Pożarnej z uwagi na znaczące sukcesy w skali nie tylko województwa lubelskiego, ale też kraju poprzez zdobycie w 1993 r. tytułu wicemistrza Polski.

Na przełomie XX i XXI w. Hanna pozostała ciekawą, choć niewielką osadą wiejską z zachowanym układem przestrzennym miasteczka staropolskiego. Liczyła ok. 200 domów mieszkalnych i 750 mieszkańców. Znana pozostawała z działalności i sukcesów Ochotniczej Straży Pożarnej oraz jako ośrodek wyplotu i wyrobów wiklinowych. Zachowywała status siedziby gminy w pow. włodawskim o 12 sołectwach, gdzie funkcjonowały niezbędne instytucje obsługi miejscowej ludności. Jak przed laty pozostawała siedzibą parafii rzymskokatolickiej z drewnianym zabytkowym kościołem pw. Apostołów Św. Piotra i Pawła i zabytkową drewnianą dzwonnica.

Położona nieopodal ujścia rzeczki Hanna do rzeki Bug, w odległości pół godziny jazdy samochodem do Włodawy na trasie 816 zwanej popularnie nadbużanką prezentuje się nadal korzystnie z uporządkowanym i gustownie urządzonego centrum.

Stanowi niejako miejscowość pamiątkową z zachowanym staropolskim układem ulic. Urzeka ciszą, zaprasza turystę i historyka do jej odwiedzenia. Poznanie kultury powinniśmy zacząć od zwiedzenia obecnego kościoła rzymskokatolickiego pw. Apostołów Piotra i Pawła. Cenny jest ten obiekt z racji zachowania większości elementów drewnianej cerkwi prawosławnej. Drewniana konstrukcja zrębowa na nowej

podmurówce ceglanej, zewnątrz oszalowana, dwustronnie wzmocniona licami, trójdzielną, złożoną z trójbocznie zamkniętym prezbiterium, szerokiej prostokątnej nawy oraz kwadratowego babińca, po bokach prezbiterium niższe przybudówki mieszczące zakrystię i skarbiec. Przy nawie od północnego wschodu kaplica pw. Chrystusa Ukrzyżowanego. Kościół z ciekawymi oknami z kratami, z wydłużonymi zadziornami, dachem dwuspadowym, okalnicą wyższej nad nawą zwieńczonej trzema ośmiobocznymi cebulastymi wieżyczkami. Kościół ten bogaty w polichromię z połowy XVIII w. późnobarokową o motywach regencji i rokoka ze scenami religijnymi o oprawie iluzjonistycznej architektury z balustradami tralkowymi i gzymсами na stropach nawy i babińca. Na stropach sceny z Nowego i Starego Testamentu. Ołtarz z połowy XVIII w., główny z rzeźbami aniołów na konsolach oraz Gołębicą Ducha Św. w glorii promienistej z obłoków i główek putów w zwieńczeniu, a w nim obrazy; w polu głównym cudowny obrazek Matki Boskiej Hanieńskiej, kopia z 1739 r. obrazu Matki Boskiej Poczajowskiej, a na zasuwie Wręczenie Kluczy Piotrowi z nakładaną srebrną aerolą wokół głowy Chrystusa; na męsie karteusza Przeżycie Męki Św. Piotra. Po bokach ołtarza dwie gablotki ze starymi srebrnymi votami, w tym sukienka z obrazem Matki Boskiej Hanieńskiej z blachy srebrnej z I połowy XVIII w., z ciekawymi ołtarzami bocznymi.

Kościół parafialny w Hannie

Nie mniej ciekawym obiektem jest dzwonnica konstrukcji słupowo-ramowej, częściowo oszalowana. Wzniesiona na planie prostokąta trójkondygnacyjnego z podcieniem na słupy z zastrzałami podtrzymującymi wysunięty okap skośnego kąтового zadaszania przykrywającego całą drugą kondygnację. Trzecia kondygnacja podzielona gzymsem na dwie strefy z przezroczami dzwonowymi opatrzone okiennicami. Wewnątrz w przedziale kwadratowa izba, dawniej kostnica na osi oraz dwie lokalności po bokach. Daszek namiotowy z cebulastą kopułką zwieńczony krzyżem pokryty blachą. Wewnątrz fragmenty snycerki z rzeźbą Św. Piotra późnobarokowej z lat 20-30 XVIII w. z resztkami polichromii. Godnym zwiedzenia jest kaplica z 1791 r. w rynku osady, kapliczka drewniana przy drodze do Sławatycz oraz kapliczka cmentarna Św. Anny ze starodrzewia. Obok tych cennych

zabytków Hanna zapisała się w historii jako ciekawy ośrodek plecionkarstwa i tkactwa. Znanymi plecionkarzami byli Włodzimierz Bryzda, Jan Dudyk z Dołhobrodów i Czesław Sarnacki. Tkactwo upowszechniali: Stanisława Baj z Dołhobrodów i Anna Dudyk. Rzeźbiarzem znanym z tych stron był Tadeusz Skodziński z Lisznej. Dziś rzemiosło ludowe tego typu z okolic Hanny i tego obszaru kontynuują Stanisława Kowaluk z Nowego Holeszowa, autorka pięknych peereborów, zdobionych ręczników i serwet, Antonia Sarnacka, Antonina Waszczenik z Dołhobrodów. Malarstwo naiwne reprezentuje zaś Adam Pawlik z Dańc. Hanna i ten obszar nadbużański był miejscem przyjscia na świat wielu wybitnych Polaków, w tym profesora **Stanisława Baja**. W Dołhobrodach urodził się: **Józef Błyskosz** (1876-1947) poseł do rosyjskiej Dumy i Sejmu II Rzeczypospolitej. W innej wsi Pawłuki urodził się **Stefan Łobacz** (1892-1996) poseł na Sejm II Rzeczypospolitej.

Bibliografia [Literatura uzupełniająca]

1. Bienia M., Żółkowski S., Sprawozdanie z badań planigraficznych na stanowisku Hanna stan XIV, gm. Hanna woj. Biała Podlaska [W:] Najważniejsze odkrycia archeologiczne w Polsce Środkowowschodniej w 1993 r., Biała Podlaska 1994.
2. Brykowski R., Dzieje budowlane unickiej cerkwi w Hannie na podstawie prac konserwatorskich w latach 1976-1980, "Ochrona Zabytków" R 1987, Nr 4.
3. Danilkiewicz M., Przyrodnicze walory Nadbużańskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu w woj. białkopodlaskim "Rocznik Białkopodlaski" t. I, 1993.
4. Glinka T., Kamiński M., Przygoda K., Walenciak A., Przewodnik. Podlasie. Nowe wydanie. Wyd. Sport i Turystyka i Muza S.A Warszawa 2000.
5. Katalog zabytków sztuki w Polsce t. VIII Województwo lubelskie pod red. K. Brykowskiego i E. Smulikowskiego, z. 18, Powiat włodawski Warszawa 1975.
6. Katalog zabytków sztuki w Polsce t. VIII Województwo lubelskie pod red. K. Brykowskiego i E. Smulikowskiego, z. 18, Powiat włodawski Warszawa 1975.
7. Klepacki J., Walory geograficzno-przyrodnicze doliny Bugu w okolicach Hanny "Nadbużańskie Sławatycze" R IV, 2003.
8. Kononiuk D., Dzieje wsi Hanna (pow. włodawski) do dnia dzisiejszego "Zeszyty Muzealne" Muzeum Pojezierza Łęczycko-Włodawskiego we Włodawie, t. XI, 2001.
9. Mencil T., Galicja Zachodnia 1795-1809. Studia z dziejów ziem polskich zaboru austriackiego po III rozbiorze, Lublin 1976.
10. Rejestr miejsc i faktów zbrodni popełnionych przez okupanta hitlerowskiego na ziemiach polskich w latach 1939-1945. Województwo Białkopodlaskie Warszawa 1984.
11. Respond S., Słownik etymologiczny miast i gmin PRL, Wrocław 1984.
12. Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich pod red. Chlebowskiego B., Sulimierskiego F., Walewskiego W., t. IV, Warszawa 1982.
13. Słownik geograficzno-krajoznawczy Polski, wyd. 3 zmienione, wydawnictwo PWN Warszawa 1998.
14. Wawrzyńczyk A., Rozwój wielkiej własności na Podlasiu w XV i XVI w. Wrocław 1851.
15. Winter A., Siedlce jako ośrodek administracyjny XIX w. "Szkice Podlaski" Siedlce 1983.

ISBN 978-83-928345-4-0